

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема:

„Джентрификация на Женския пазар– конструиране на градски политики и трансформация на местните отношения“

на **Никола Атанасов Венков,**

редовен докторант към Катедра Социология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.1. Социология, антропология и науки за културата 05.11.01. (Социология). Научен ръководител: доцент дсн Милена Якимова

От професор д-р Петя Любомирова Кабакчиева, Катедра Социология, Софийски университет „Св. Климент Охридски“, член на научното жури, назначено със Заповед на Ректора на СУ № РД 38-123 от 10.02.2017.

1. Представяне на дисертацията. Приноси.

Не формалните характеристики са важни в тази дисертация, въпреки че и те са впечатляващи: дисертационният труд се състои от 8 глави, които включват Въведение, четири глави от основното изложение, Заключение и две Приложения. Общият му обем е 491 страници БДС. В библиографията са посочени 148 заглавия, от които 39 на български език, 108 на английски език и един на френски. Публикациите в академични издания по темата са две на български и една на английски език. Дисертацията е значима преди всичко с теоретичния си подход и приноси.

На пръв поглед от заглавието изглежда, че водещият предмет на дисертацията е джентрификацията на Женския пазар, но всъщност предметът е начинът на правене на политики, по-конкретно на градски политики: „ концептуализиране на градската политика, дефинирана достатъчно общо като процесът и арената, в които разнородните участници в градския живот постигат общо разбиране за или реализират конфликтите относно условията на съвместния живот в града. Тя е не само съревнование относно преразпределение на ограничените градски ресурси (за място в градската икономика, за пространство и пр.), но също така и относно нормите, вкусовете и начините на живот в компактного физическо пространство на града.“ /стр.9-10/

Както се вижда, разбирането за градска политика е неортодоксално, широко, динамично, то обхваща цялостната трансформация на местните отношения, но и местните отношения се разглеждат като елемент на градските политики. Оттук основната цел на дисертацията е да открие теоретичен инструмент, чрез който да се анализира така разбраната градска политика. Такъв инструмент се оказва концептуализацията на „политическото многообразие“, „политическото“ се разбира полага като „конфликт и договаряне“, а „многообразието“ - като „компресия на множественост от субективни реалности“. През „политическото многообразие“ „се забелязват множеството слоеве, посоки, премествания, свързвания и разкъсвания, сливания и противоречия, съставлящи това, което на пръв поглед може да изглежда като монолитен проект или като ясно дефинирана борба между интересите на противопоставени групи или класи.“ /12 стр./

Теоретичният инструмент е избран и от активистки позиции, които са специално саморефлектирани от докторанта в части, засягаща публичната роля на социолога, и особено в частта, наречена автоетнография. Тази му позиция обуславя „критическия прицел на понятийната реконструкция“: „говорейки за *политика на съжителството*,...искам да отворя политиката към значимостта на всекидневното действие. Да натоваря не само технократичното, но и „обикновеното“ действие с етическа отговорност /стр.152/.“Задачата ми е да изградя аналитична перспектива, която поддържа множеството субекти в политическия конфликт наравно пред изследователския поглед, но отчита нееднаквите им практически възможности да променят света с дискурсивните си действия” /168 стр./

Този подход в някакъв смисъл отъждествява социалното с политическото, както се изразява авторът, редуцира политическото до социалното, изразът „редуцира“ показва широтата на разбирането на политическото, но авторът въвежда понятийни разграничения, които да смалят мащаба на тази редукция. Важното за мен е предизвикателството към разбирането на политиката, опитът за разчупване на класическата дихотомия доминирани-доминиращи.

Методологическият подход обединява две школи в социалния анализ, които досега рядко са срещани една с друга: полевият анализ на Пиер Бурдийо и дискурсната теория развивана в Есекската школа и вдъхновена от Ернесто Лаклау . От дискурсната теория Н.Венков взема перспективата към социалната реалност като конституирана от

системи на означаване, които са исторични, ковки, и пронизани от власт – т.нар. дискурси, т.е. динамичната част, Бурдийо му е нужен за контекстуализация, за извеждане на генезиса на дискурсите, за известно „стабилизиране“ на динамичността през логиката на полетата и през хабитусите на агентите. Чрез дискурсната теория се изследва взаимодействието на полетата, процесите на хетерономия.

Опростено и най-общо така изглежда теоретическият подход, представен в дисертацията. Той е изключително амбициозен, поставя сериозни предизвикателства пред класически социологически полета, каквито са политическата социология, градските изследвания, теориите за властта, както и пред социологията по принцип. Изброявам някои от теоретичните предизвикателства, които са и значими **научни приноси според мен.**

1. В разбирането за властта: Отхвърля се простата дихотомия доминирани – доминиращи а включва множество полета с множество дискурси, които се преплитат и водят борба за надмощие. Това дава шанс на т.нар. „обикновени хора“, често възприемани като „безмълвно мнозинство, да се появят като политически субекти на сцената с вижданията, многоречието си, собствените си залози в конфликтите и договарянията, дори променените си практики и всекидневни виждания. Те се появяват не просто като съпротивляващи се, а като принуждаващи официалната власт скрито да се съобразява с тях; не просто създават алтернативни ценности и норми /както е при Джеймс Скот от „Оръжията на слабите“/, а имат шанс да модифицират наложените като всеобщо споделени такива. Това разбиране на властта отхвърля идеята за устойчиви групови субекти и вкарва многопластов мрежови полиморфен динамичен модел на социалните отношения, в който социалните позиции се изменят съобразно дискурсите, с които се сблъскват, но и те на свой модифицират дискурсите, които променят средата, бивайки провокирани от нея, но и социалните позиции и т.н.

2. В историческата социология на социализма: Разбирането за властта взривява използваната в историческата социология на социализма дихотомия държава – общество, държавата като налагаща ред, а обществото като оспорващ този ред. При анализа на социалистическите реконструкции на Женския пазар Никола Венков показва, че няма тотално доминираща политика и съпротивляващо се общество, а всекидневните нагласи, действия се използват и модифицират официалните политики, което не е съпротива, а поредица от напасвания. Тази теза е предизвикателство както

към теоретичната, така и към ревизионистичната парадигми в историческата социология на социализма.

3. В теориите за т.нар. „преход“, доколкото подкрепя трансформационната парадигма, от една страна, от друга – разбърква идеологическите представи за „реален социализъм“ и „капитализъм“: Проблематизира се случващото се през последните 40 години у нас и се усложнява погледа към него – през отношенията в Женския пазар късният социализъм изглежда по-пазарен от сегашната ситуация, в която регулацията напомня повече на твърда социалистическа регулация, т.е. има много повече намеса и контрол на общината, отколкото преди на държавата.

4. Епистемологически предизвикателства: постоянните „премествания, свързвания и разкъсвания, сливания и противоречия“ отричат твърди понятия като „преход“, „идентичност“, „култура“ и т.н., втечняват обектите и мисленето за тях, и са предизвикателство към класическата епистемология.

5. В градските изследвания - предефинирането на понятия като „градска политика“ от перспективата на градското съжителство .

6. Към т.нар. конспиративни теории – дефинирането на конспиративните мрежи като свързаност на локални сюжети и в този смисъл като антипод на конспиративните теории.

7. Идеята за многослойната публичност е много интересна и плодотворна.

8. Специално бих подчертала като методологически принос постоянната саморефлексия на автора върху неговата позиция както на изследовател, така и на граждански активист, включен в битките за Женския пазар, като той използва понятието автоетнография.

Спирам се на приноси, които са в моята компетентност. Има предизвикателство в разграничаването между понятията „социално конструиране“ и „социално производство“; заявена сериозна теоретична амбиция в разработването на теория, наречена от автора „дискурсивния материализъм“, която нямам компетентността да коментирам.

Авторът по принцип не се задоволява с утвърдени понятия, неговият теоретичен поглед произвежда социалния свят в динамичното му многообразие, конструирайки

„множество слоеве, посоки, премествания, свързвания и разкъсвания, сливания и противоречия“. Независимо че обособявах приноси в различни полета, този тип социология трудно се вмести в утвърдените етикети, аз бих я нарекла „полифонична социология“. Дисертацията е обективация на този полифонично-социологически подход – тя е жива, изпълнена с множество различни позиции, биографии, погледи, т.е. многогласна, като всички гласове /музикални партии, да продължа аналогията с полифонията/, изглеждат равнопоставени, включително и гласът на изследователя, който е и граждански активист, и те постоянно се превключват в различни тоналности и гами. Това прави дисертацията интересна за четене, на места като роман, с вариации, заслужаващи сами по-себе мини изследвания, например историята на пазарските торби; и неочаквани преобръщания.

Но да не се остане с впечатление, че сме свидетели на течащи различни наративи. Напротив, цялото това многогласие първо, е организирано около основния теоретичен обект или инструмент – „политическото многообразие“, второ, строгостта на описанието, както и количеството на използваните емпирични методи е впечатляваща: Анализът стъпва на лични наблюдения на терен, на визуален материал, дълбочинни интервюта, неформални разговори, анкети, медиен анализ и архивни материали, които са прецизно описани на стр. 20-22 вкл. от електронния вариант. Транскрибираните материали са над 870 стандартни страници.

Тази емпирична строгост води и до **приноси, засягащи придобиване на нови знания** - налице е уникално историческо, антропологическо и социологическо описание на Женския пазар, което дава важна информация и за пазарите на открито по принцип.

Накрая бих посочила и един съществен **научно –приложен принос** в последната Осма глава – предложение за нов тип управленчески политики спрямо общинските пазари.

2. Бележки.

Тезата за значимостта на всяка една социална позиция в правенето на градска политика като градско съжителство според мен е много важна, все пак считам, че в бъдеще е добре да се проследят различните типове властови неравенства.

Дисертацията е цялостен и кохерентен текст, но различните части, с различния си фокус, вероятно биха били интересни на различни типове читатели – на изкушени от теорията, на любопитни почитатели на пазарите, на граждански активисти. В този

смисъл, при издаване, а аз препоръчвам такава, дисертацията би се разпаднала на две или три книги. Считаю за излишно форматирането с чертите на т.нар допълнения към основния текст, които обаче са в основния текст, те служат като големи скоби, но не мисля, че това облекчава читателя, по-скоро го затруднява.

3. Лични впечатления

Познавам Никола Венков само като докторант, и то през текстовете му, може да се каже, че почти не съм разговаряла с него, така че нямам конфликт на интереси. Знам, и това ме е впечатлило, че това е втората му докторантура, първата е по математика от университета в Нотингам, Великобритания, Никола Венков е бакалавър по Приложна математика в СУ. Мисля, че това прави приносите му в областта на социалните науки още по значими.

4. Заключение

Написаното дотук води до категоричното ми заключение, че докторската дисертация на Никола Венков „Джентрификация на Женския пазар – конструиране на градски политики и трансформация на местните отношения“ е сериозен научен труд, с много значими приноси, така че убедено гласувам за, и препоръчвам на членовете на научното жури и на Факултетния съвет на ФФ без колебание да вземат решение за присъждане на научната и образователна степен „доктор“ по социология на Никола Атанасов Венков.

02.05.2017

Професор д-р Петя Кабакчиева